

OBCHODNÍ POLITIKA STÁTU V OBLASTI ODBYTU SUŠENÉHO MLÉKA

TRADE POLICY OF STATE IN AREA OF DRY MILK MARKET

Zdeňka Frýdová

Summary:

Despite considerable variations in demand for milk products and a price stagnation on the world markets recently, the export of dry milk will represent also further a significant item of the Czech agrarian export. The export on foreign market is realised in a wide extent with the help of export dotations. In which cases are the dotation applied? Which basis does their determination stem from? What part of budget means do they draw?

How the import from abroad does influence the price development and amount of milk production in the CR?

Anotace:

Přes značné výkyvy v poptávce po mléčných výrobcích a stagnaci cen na světových trzích v poslední době, bude i nadále představovat vývoz sušených mlék značnou položku českého agrárního vývozu. Vývoz na zahraniční trhy je realizován ve velké míře za pomoci vývozních dotací. V jakých případech jsou dotace uplatňovány? Z jakých podkladů se vychází při jejich stanovení? Jakou část rozpočtových prostředků odčerpají?

Jak ovlivňuje cenový vývoj a množství výroby mléka v ČR dovoz ze zahraničí?

Key words:

dry milk, milk products, world markets, agrarian export, export dotation

Klíčová slova:

sušené mléko, mléčné výrobky, světové trhy, agrární vývoz, vývozní dotace

Úvod

Celková výroba sušených mlék v průběhu roku 2002, v porovnání s rokem předchozím, klesla. Na poklesu se podílí výhradně sušené odstředěné mléko (SOM). Oproti roku 2001 se výrazně snižují i vývozu SOM vzhledem k vysoké nabídce a nízké ceně na světových trzích. SOM představuje významnou exportní komoditu, ale v roce 2002 představoval finanční propad 40,6%. Dovozy SOM se realizují, ale zatím nepředstavují významnou složku dovozu mléčných výrobků a neohrožují tak domácí producenty.

Cíl a metodika práce

Príspevek chce odpovedieť na otázky: Jaké jsou použity obchodní ceny v mezinárodním obchodě se SOM, zjistit cenový vývoj a naznačit jeho další směr. V jakých případech jsou uplatňovány vývozní dotace na SOM? Z jakých podkladů se vychází při jejich stanovení? Jakou část rozpočtových prostředků odčerpají? Jak ovlivňuje cenový vývoj a množství výroby mléka v ČR dovoz ze zahraničí?

Metodou zpracování příspěvku je analýza dat uvedených v celní statistice generálního ředitelství cel v Praze, dat publikovaných MZE ČR v komoditních zprávách.

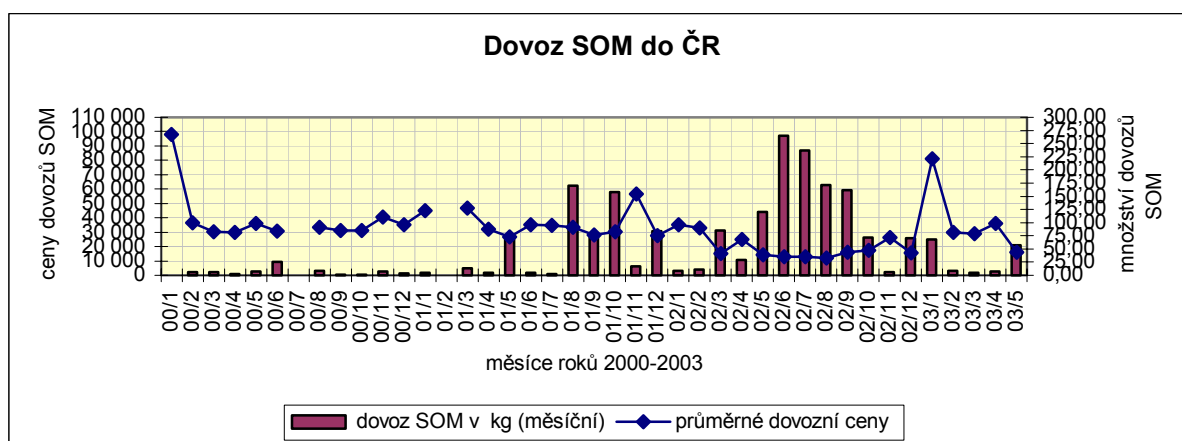
Informace, které nejsou publikovány jsou odvozovány na bázi regresní analýzy, která je použitelná v případě zjištění prokazatelné závislosti mezi sledovanými veličinami. V neposlední řadě jsou použity informace z kontaktů pracovníků SZIF, VUZE.

Výsledky

Dovoz SOM

Pro zahraniční obchod je používána cena dohadovaná na základě parity. Celní statistika České republiky vede hodnoty vývozu v cenách FRANKO HRANICE, což je cena která zahrnuje hodnotu zboží a dopravní náklady na hranici České republiky. Dovozy jsou uváděny v cenách DOHODNUTÉ PARITY. Citace dle zákona č.62/2000 Sb. O opatřeních o dovozu a vývozu: „cena za kterou se dovozy zemědělských výrobků uskutečňují, včetně nákladů na dopravu a pojištění dováženého zboží na místo, kde zboží vstupuje do tuzemska, nejsou-li zahrnuty v ceně skutečně placené nebo která má být zaplacená, vyjádřená v tuzemské ceně (dále jen dovozní cena)“

Graf č.1 Dovoz suchého odstředěného mléka (SOM) do ČR spolu s cenovým vývojem

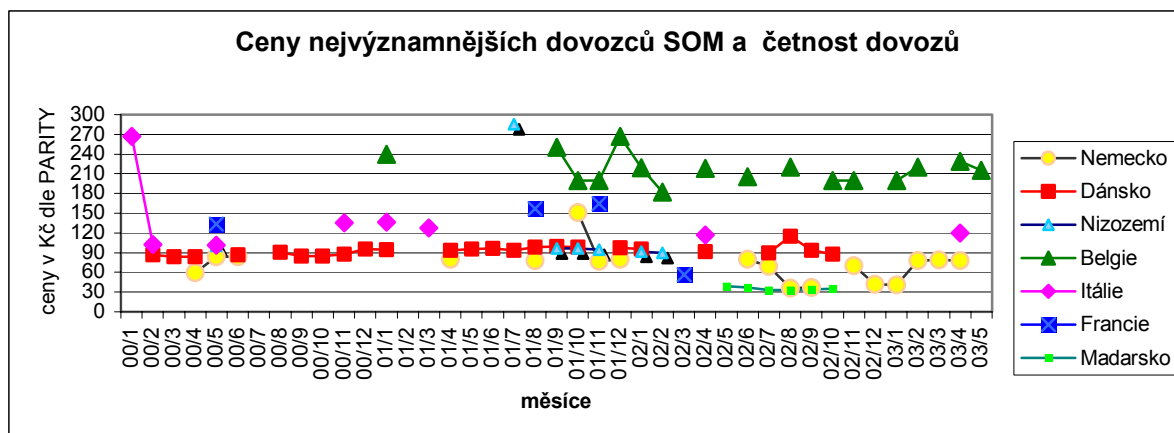

Zdroj: Celní statistika, červenec 2003, <http://web.cs.mfcr.cz/>

Sledování dovozních cen je dost obtížné. Každý obchodní partner preferuje jinou cenovou paritu pro určitý druh zboží. Dovoz SOM do ČR není nějak významný v porovnání s jinými agrárními komoditami. To dokazuje průběh dovozů roku 2000 i 2001. Ano, i rok 2001 se nelišil četností a množstvím dovozů, i když z grafu to jasně patrné není. Vysoké hodnoty v květnu, srpnu, září a říjnu 2001 jsou vyvolány „dovozem Česká republika“. Jedná se řádově vždy o 20 000 nebo 50 000 kg SOM realizovaných na úrovni FOB. Česká republika dovozcem do ČR? Jedná se o zboží původem z České republiky vyvezené do zahraničí za účelem získání „dotace“ nebo určité úlevy a zpět dovezené do ČR nebo zboží dovezené do „free celních skladů“ a dále používané ve volných celních zónách.

Další významné dovozy SOM do ČR se objevují od května do října 2002. V období, kdy je propad cen FOB nejvýraznější a lze říci, že v období zatím nejcitelnější cenové krize. Tyto dovozy se převážně realizují z blízké sousedního Maďarska, Slovenska, také z Německa a Ukrajiny. Domácí zpracovatelé velice pružně reagují na nízké ceny na zahraničních trzích a využívají je k lacinějším dovozům. Realizační ceny jsou nízké a využívají příznivé cenové parity se sousedními státy.

Graf č.2: Cenový vývoj importu SOM do ČR včetně četností dovozů importéru

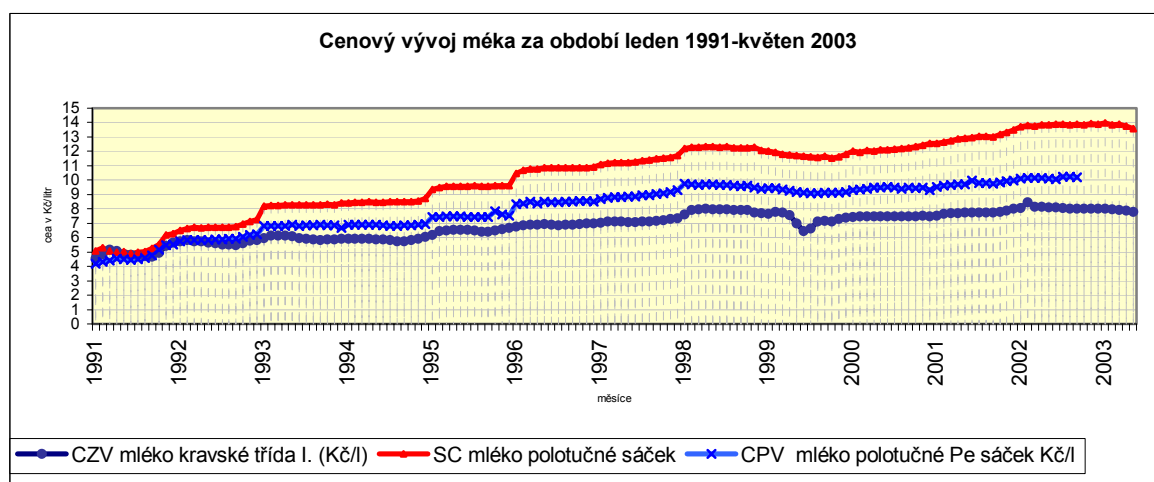
Zdroj: Celní statistika, červenec 2003, <http://web.cs.mfcr.cz/>

Nejvyšší ceny byly zaznamenány u dovozů z Belgie. Množství dovezeného SOM v kg je však minimální (5-50 kg měsíčně). Méně časté jsou cenově náročné, ale množství výraznější dovozy z Itálie (cca 1200 kg/měsíc). Četnostně největší jsou na prvním místě dovozy z Dánska. Cenová relace je zde příznivá a množství měsíčně dovezeného zboží je tak logicky největší (průměrně 1750 kg/měsíc). Významným dovozcem je také SRN, kde jde o méně časté dovozy, zato rozsahem značně nevyrovnané (od 650- 25 500 kg/měsíc).

Cenová situace SOM v ČR

Ceny syrového mléka se v posledním desetiletí kontinuálně zvyšují. Čtyřměsíční pokles ceny tekutého mléka byl zaznamenán v březnu až červnu 1999 (Zhroucení trhu s mlékem v Rusku). Po pomalém, ale stálém růstu cen syrového mléka v dalším období, které byly stimulem ke zvýšeným dodávkám mléka do mlékáren ve střední a východní Evropě a vyvolaly i stálý růst množství zpracovaného mléka (viz graf č. 3- polotučné mléko), byl v České republice zaznamenán od února 2003 pokles cen mléka.

Graf č.3. Cenový vývoj syrového mléka a mléka polotučného (výrobní vertikála)

Zdroj:

- 1) Komoditní a výhledové zprávy mléko, MZE Praha, 1995-2002
- 2) Indexy cen zemědělských výrobců, průmyslových výrobců a indexy spotřebitelských cen potravinářského zboží za duben, květen 2003 <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/>

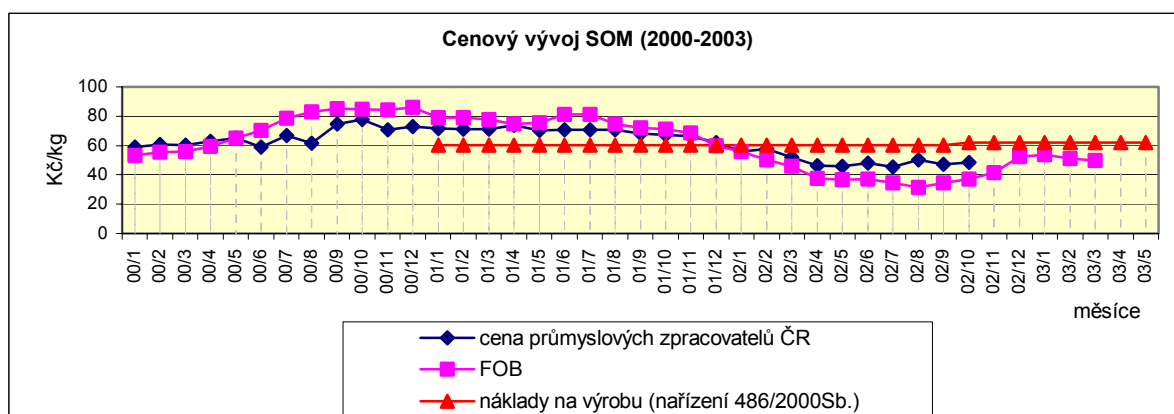
Z lednové hodnoty 8,014 Kč/l klesla cena syrového mléka v únoru na 7,95 Kč/l, v březnu na 7,92, v dubnu měla hodnotu 7,89 a v květnu 2003 byla na hodnotě 7,77 Kč/l. CPZ SOM za toto období ještě nebyly publikovány, ale dají se odhadnout z regresní analýzy, která zkoumá jejich vývoj na bázi vývoje FOB SOM. I ony klesaly.

Lineární tvar regresní funkce, která byla zjištěna na základě vývoje měsíčních CPZ a FOB cen z období roku 2000-2002 je :

$$Y = 0,5111x + 29,971, R^2 = 0,895$$

Těsnost závislosti mezi těmito veličinami je vysoká a můžeme pokládat vztah za významný. Začátek roku (leden – květen 2003) mohl přivést ceny SOM na úroveň 57,34 až 55,50 Kč. Při průměrných nákladech cca 62 Kč/kg a stagnující, v budoucnu pravděpodobně klesající, ceně SOM na světových trzích, může vést tento cenový pokles k dalšímu snížení výroby SOM v ČR a stále převážnou orientaci na vývoz.

Graf. č. 4 Cenový vývoj SOM (měsíční sledování: leden 2000- květen 2003)

Zdroj:

- 1) Komoditní a výhledová zpráva Mléko, prosinec 2002, MZE Praha
- 2) www.vuze.cz, cenové informace, FOB západoevropské přístavy, 17.7.03 (Ing. Menzlová)

Tab. č. 1 Výroba a vývoz SOM

rok	vývoz SOM ¹⁾	výroba SOM ²⁾	Procentický podíl vývozu na výrobě
2000	28 770,7	34 499,3	83,39
2001	36 032,4	38 558,9	93,45
2002	29 605,0	34 176,5 ^{a)}	86,62

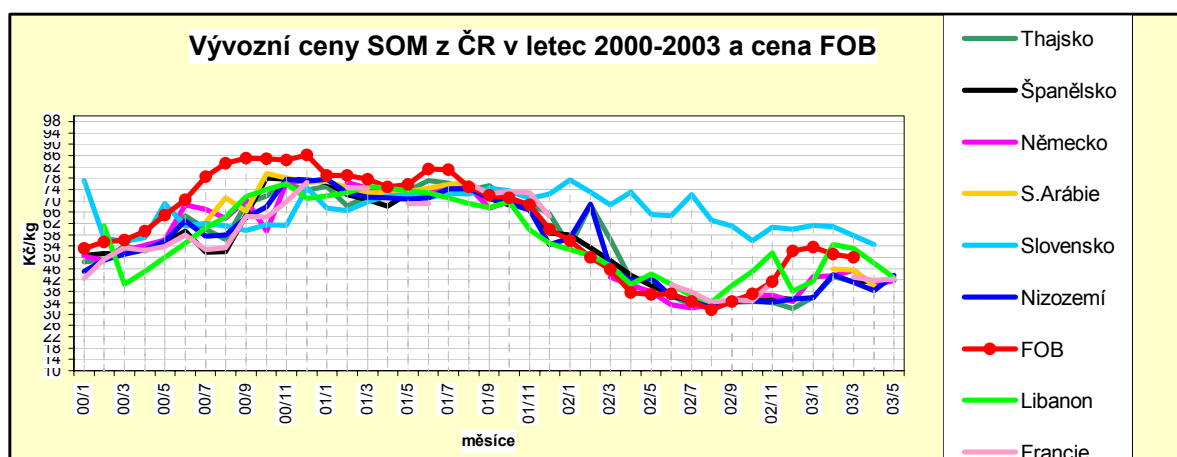
Zdroj:

- 1) Celní statistika: červenec 2003; <http://web.cs.mfcr.cz/>
  - 2) Komoditní zpráva MLÉKO, prosinec 2002, MZE Praha 2002
- a) odhad autora na základě vývoje v roce 2002

Vývoz SOM

Nejvýznamnějšími zeměmi vývozu SOM do Evropské Unie jsou podle velikosti vývozu pro rok 2002 Nizozemí, Německo, Španělsko a Francie. Z důležitých mimoevropských odběratelů je to především Thajsko, Saudská Arábie, Libanon.

Graf č. 5. Vývozní ceny SOM v období 2000-2003

Zdroj: Celní statistika ČR, červenec 2003, <http://web.cs.mfcr.cz/>

Při pohledu na graf č.5 je nemožné nezpozorovat vývoj vývozní ceny na Slovensko. Pohybuje se vysoko nad úrovní průměrné vývozní ceny a to počínaje obdobím leden 2002. Tento vývoj je možno přisuzovat „celní unii“ mezi ČR a Slovenskem. Dovozeči jsou zbaveni povinnosti platit clo, které tak nezvyšuje cenu dovezeného výrobku a mohou přistoupit na vyšší cenu. Dále pak i faktu, že kurz České koruny vůči Slovenské koruně zpevňuje. Slovensko tak patrně i udržuje v obchodu s ČR světovou cenu z předchozích let

Na rozdíl od slibného vývoje cen SOM v druhé polovině roku 2000 a v roce 2001, došlo k výraznému propadu cen mléčných výrobků na světovém trhu v roce 2002 a také v roce 2003 tento trend stále pokračuje. Výroba SOM se do ½ roku 2002 ve světovém měřítku zvyšovala, USA a EU si vytvořily značné zásoby. Jelikož SOM stále vážně konkuruje sušené plnotučné mléko a především syrovátka, ceny SOM budou pravděpodobně i dále klesat. Cenový vývoj ve světě se jasně odráží i do mezinárodního obchodu ČR také vlivem silné domácí měny. V květnu 2003 se vývozní cena SOM pohybovala na 42,90 Kč/kg, ve stejném období předchozího roku byla 44,21 Kč/kg a v roce 2001 na úrovni 73,50 Kč/kg. Pokles ceny více než výrazný. Vzhledem k výrobní ceně která byla pro rok 2002 i pro rok 2003 stanovena ve výši 61,80 Kč/kg (nařízení vlády č. 486/2000Sb novelizované nařízením č.295/2002 Sb.o podpoře vývozu), je nutno vývoz SOM na světové trhy dotovat.

Vývozní subvence na mléčné výrobky

Subvencí při vývozu se dle zákona č. 256/2000Sb o SZIF ve znění pozdějších novel, považuje „*nevratná podpora určená k přechodnému rozdílu mezi cenami tuzemskými a cenami světovými*“. V praxi se však vývozní subvence vyplácí na základě rozdílu mezi náklady na výrobu SOM, uvedeného striktně ve výše uvedeném zákonu 295/2002 Sb., a průměrnou vývozní cenou, která se vypočte na základě údajů celní statistiky z jednotlivých celních deklarací za čtvrtletí. Podle ČMSM by se pro stanovení vývozní dotace měla brát vývozní cena „OF WORK“. Do podrobné celní statistiky bohužel nebylo umožněno nahlédnout.

Výroba a vývoz mléčných výrobků jsou stěžejní oblastí české agrární politiky. Výdaje SZIF /dříve SFTR/ na podporu vývozu mléčných výrobků se z roku na rok zvyšují. Viz tabulka č.2.

Tab. č. 2 Přehled vybraných výdajů SZIF

	1999	2000	2001	2002
Subvencované vývozy mléčných výrobků /mil.Kč/	1154	823	967	2035
Výdaje SZIF celkem /mil.Kč/	7028	3986	4114	8781
Podíl výdajů na vývoz mléčných výrobků /%/	16,4	20,6	23,5	23,1

Zdroj: Zelená zpráva 2002 – elektronická podoba (nepublikovaná)

Tab. č. 3 Přehled poskytování finančních prostředků SZIF (I-IV.čtvrtletí)

Výrobek - SOM	Množství (t) *)	Celkem subvence v Kč
I. čtvrtletí	5 446	37 280 608
II. čtvrtletí	5 446	37 280 608
III. čtvrtletí	8 065	200 009 173
IV. čtvrtletí	3 831,5	98 274 887

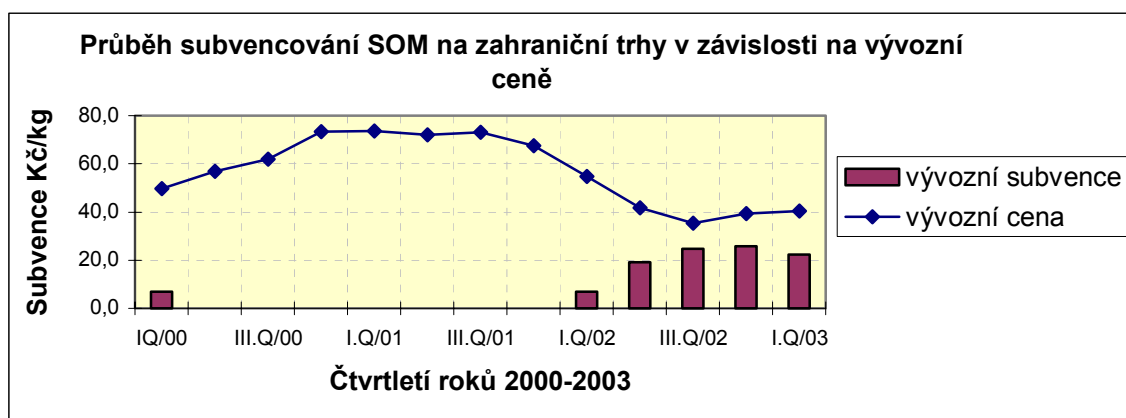
*) V souhrnu nejsou zařazeny vývozy do EU, na které se neposkytují subvence.

Zdroj: SZIF (červenec 2003, Ing. Barbuš)

Subvence se na vývoz mléčných výrobků neposkytují i pro vývoz na Slovensko, protože tam je nulové dovozní clo.

Subvence za rok 2002 na SOM tvořily 372 845 276 Kč. Bylo to 18,32% z celkových výdajů na vývoz mléčných výrobků poskytovaných SZIF. Je tak standardně po másle (52,82 %) druhou nejvíce podporou položkou mléčných výrobků.

Přes značné výdaje SZIF na dotační politiku, je podpora mléčných výrobků strategicky důležitá. Kvalita českých výrobků v zahraničí si našla své stálé odběratele.

Graf č. 6. Subvence SOM – čtvrtletní sledování roků 2000-2003

Zdroj:

- 1) SZIF (čtvrtletní vývozní subvence)
- 2) Celní statistika červenec 2003 v případě znázornění vývozních cen, <http://web.cs.mfcr.cz/>

Diskuse, závěry:

Situace na světových trzích není pro naše výrobce SOM, kteří svou produkci z velké míry směřují na zahraniční trhy, nijak příznivá. Z finančního hlediska není vývoz bilančních přebytků mléka s poskytnutými vývozními subvencemi taky příliš ekonomický. Jen vývozní subvence na SOM, SPM a máslo zaujímají 20,2% celkových výdajů SZIF!

Vzhledem k tomu, že byla zvýšena hranice výrobních nákladů mléčných výrobků, od kterých se odvíjí vývozní subvence, nelze vzhledem i k výhledově nepříznivým cenovým podmínkám ve světě, čekat snižování finanční zátěže SZIF. Z obchodního i regulačního hlediska subvence svoje opodstatnění mají. Stát se zbavuje přebytků, podporuje ekonomickou a sociální funkci mléčných podniků, vytváří podmínky k udržení získaných odbytišť a umožňuje vytváření kladného salda zahraničního obchodu se sušenými mléky.

EU snižuje celní bariery při vstupu do evropského prostoru dle dohod WTO. Přesto její ochranná tarifní opatření vůči celním opatřením ČR jsou vyšší. Vyšší celní bariery ztíží realizovat dovozy za příznivé ceny a domácí zpracovatelé tak budou moci více využívat produkce českých výrobců. Bohužel to neplatí pro mléčné výrobky. Konkrétně SOM je dováženo nejvíce z EU, kde ČR při dovozu neuplatňuje clo. U z hlediska konkurenčních SPM je clo vybíráno. (Preferenční sazba : Polsko 10%, Maďarsko 27%). Se vstupem těchto států také do EU clo zanikne. V případě nesnížení výrobních nákladů českých mlékáren, to mohou být právě tyto země, které budou mít zájem do ČR výhodně dovážet. (V oblasti produkce másla a sýrů, může být situace ještě vážnější).

Vstup do EU umožní restrukturalizovat a modernizovat zpracovatelský průmysl. Stále však čeští producenti budou znevýhodněni přechodnými obdobími ohledně uplatňování přímých plateb. Na druhé straně je ale logické, že EU nemá tak velké finanční zdroje, aby vstup 10-ti nových členů dokázala financovat stejným způsobem, jako svoje kmenové členy v současnosti. Lze předpokládat, že reforma mléčného průmyslu, která v EU bude probíhat do roku 2006, mnohé nerovnosti či neracionálnosti ve financování a v přístupu k jednotlivým zemím změní.

Zdroje informací:

1. Zelená zpráva 2002, elektronická podoba
2. Komoditní zpráva „MLÉKO“ červenec 2002, Mze , Praha 2002
3. Komoditní zpráva „MLÉKO“ prosinec 2002, Mze , Praha 2002
4. Indexy cen zemědělských výrobců, průmyslových výrobců a indexy spotřebitelských cen potravinářského zboží za duben, květen 2003
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/> , 16.7.03
5. www.vuze.cz, cenové informace, FOB západoevropské přístavy, 17.7.03
6. <http://web.cs.mfcr.cz/>
7. informace získané kontakty se SZIF

Kontaktní adresa autora:

Ing. Zdeňka Frýdová, ČZU v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 – Suchbátka
frydova@pef.czu.cz